

बी. ए तृतीय वर्ष
पेपर - X
प्रकरण 01 :- सामाजिक संशोधन
(Social Research)

प्रा. सुलोचना जाधव

समाजशात्र विभागप्रमुख,
बळीराम पाटील महाविद्यालय
किन्नवट

प्रस्तावना (Introduction)

मानवी वैज्ञानिक शास्त्रात पध्दतीचा अवलंब करून नैसर्गीक शास्त्रात संशोधन केले जाते. त्याचप्रमाणे वैज्ञानिक पध्दतीद्वारे घटनांच्या संदर्भात संशोधन करण्यात येते. जे संशोधन सामाजिक घटना बाबत केले जाते अशा संशोधनाला सामाजिक संशोधन म्हणतात.

कोणत्याही सामाजिक समस्या सोडविण्या करीता किंवा कोणत्याही गृहीत कृत्याचे परीक्षण करण्याकरीता नवीन घटनांचा शोध घेण्याकरीता विशिष्ट घटनांमधील नवीन संबंध शोधण्याच्या उद्देशाने कोणत्याही तरी योग्य पध्दतीचा उपयोग करणे हा सामाजिक संशोधनाचा हेतू आहे.

1.2 सामाजिक संशोधनाची व्याख्या (Definasion of social Research)

- सी.ए.मोसर

“सामाजिक घटना आणि समस्या याबाबत नवीन ज्ञान प्राप्ती करीता करण्यात आलेला व्यवस्ति स्वरूपाच्या संशोधनाला सामाजिक संशोधन म्हणतात.”

- व्हिटने

“समाजशास्त्रीय संशोधनामध्ये मानव समूहाच्या संबंधाच्या अध्ययनाचा समावेश होतो.”

- बेस्टने

“सामाजिक संशोधन म्हणजे वैज्ञानिक पध्दती प्रत्यक्षात कार्यान्वित करण्याची अधिक नियमबध्द, सुव्यवस्थित प्रक्रिया होय.

1.4 सामाजिक संशोधनाची वैशिष्ट्ये

Characteristics of Social Research

- सामाजिक घटनाचा अभ्यास
- नवीन तत्वांचा शोध आणि जुन्या तत्वाचे परीक्षण
- कार्यकारण संबंधाचा शोध
- वैज्ञानिक पध्दतीचा उपयोग

1.4 सामाजिक संशोधनाच्या पायऱ्या (Stage of Social Research)

- समस्या सुत्रण
- गृहितकृत्य
- संशोधन आराखडा
- नमूना निवड
- तथ्यांचे वर्गीकरण
- तथ्यांचे विश्लेषण
- निष्कर्ष
- निष्कर्ष निवेदन
- अहवाल लेखन

1.5 सामाजिक संशोधनाचे महत्त्व व उपयोगिता (Importance and Utility of social Research)

1. अज्ञानाचा नाश
2. सामाजिक कल्याणासाठी सहाय्यकारक
3. सामाजिक प्रगतीला सहाय्यक
4. सामाजिक नियंत्रणास सहाय्यक
5. सामाजिक नियोजनाला सहाय्यक
6. सामाजिक शास्त्राचा उविकासाला सहाय्यक
7. सैध्दांतिक उपयोग